

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอคอยสะแก จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรบ้านป่าสักงาม กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน พร้อมปัญหาอุปสรรค เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกที่สามารถให้ข้อมูลได้ ที่อาศัยอยู่ในบ้านป่าสักงาม หมู่ 1 ตำบลหลวงเหนือ อำเภอคอยสะแก จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 123 คน จากครัวเรือนละ 1 คน ตามหลักฐานที่ปรากฏในสำเนาทะเบียนราษฎรของหมู่บ้านในปี พ.ศ.2542

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามเพื่อการสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลช่วงเดือนมีนาคม 2543 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การตรวจสอบ จัดหมวดหมู่ ลงรหัสและบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมสถิติทางสังคมศาสตร์ (SPSS) แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปของการพรรณนาและตาราง ใช้สถิติคำนวณค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าทดสอบไคสแควร์ (Chi-square)

สรุปผลการวิจัย

เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นชาย มีการศึกษาระดับประถม อาชีพหลักรับจ้างทั่วไป อาชีพรองเกษตรกร ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านป่าไม้มากที่สุดจากผู้ใหญ่บ้าน ได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนมากที่สุดในด้านแหล่งอาหาร โดยเฉลี่ยแล้วมีอายุ 40.13 ปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4.24 คน รายได้รวมของครัวเรือนปีละ 19,962.60 บาท ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชน 33.63 ปี มีทัศนคติและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนระดับปานกลาง และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารป่าชุมชน เกษตรกรมีส่วนร่วมมาก ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินการ และด้านการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน มีส่วนร่วมปานกลาง

การศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรบ้านป่าสักงาม กับ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และพัฒนาป่าชุมชน พบว่า อายุของเกษตรกรกับทัศนคติมีความสัมพันธ์ ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ระดับการศึกษาของประชากร และรายได้รวมของครัวเรือน มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และพัฒนาป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านป่าไม้และประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ และพัฒนาป่าชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของ เกษตรกรบ้านป่าสักงามเกี่ยวกับ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้รวมของครัว เรือน การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านป่าไม้ ประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชน และทัศนคติต่อการอนุรักษ์ และพัฒนาป่าชุมชน กับ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน พบว่า

1. อายุ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มของเกษตรกรในช่วงอายุระหว่าง 21-40 ปี มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนในระดับมาก ส่วนเกษตรกรในช่วงอายุอื่นๆ ได้แก่ ต่ำกว่า 20 ปี 41-60 ปี และ 61-80 ปี มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่ากลุ่มเกษตรกรในช่วงอายุระหว่าง 21-40 ปี ที่มี ส่วนร่วมในระดับสูงส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงานและเป็นผู้นำครอบครัวซึ่งผลการศึกษครั้งนี้ขัดแย้งกับ ผลการวิจัยของ พงษ์ศักดิ์ (2540) ที่พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เนื่องจากกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาต่างกันโดย (พงษ์ศักดิ์) ได้ทำการ ศึกษากลุ่มชาวเขา แต่การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษากลุ่มเกษตรกรพื้นเมือง

2. ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน โดยที่ผู้มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน มากกว่า ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และไม่ได้เรียนหนังสือ อาจเนื่องมาจากการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้มีความรู้ เพิ่มมากขึ้น และอยากมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สันติ (2539) ที่พบว่า ระดับ การศึกษาแตกต่างกัน ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน

3. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน ซึ่งผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ขัดแย้งกับผลการวิจัยของ สันติ (2539) ที่พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากการวิจัยของสันติ กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลคือ เกษตรกรหัวหน้าครัวเรือน แต่ในการวิจัยครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างคือ เกษตรกรทั่วไป

4. รายได้รวมของครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้ระหว่าง 25,000 - 50,000 บาท มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนในระดับมาก ซึ่งผู้ศึกษาได้ตั้งข้อสังเกตว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้ 25,000 - 50,000 บาท อาจมีรายได้จากการเก็บหาของป่าออกมาขาย หรือมีรายได้จากป่าชุมชนในรูปแบบอื่น ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ สตาพร(2541) ที่พบว่า รายได้ครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในโครงการนำร่องปลูกป่าพัฒนาชุมชน

5. การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านป่าไม้ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนแต่ประการใด ตรงกับผลการวิจัยของ สันติ (2539), สตาพร (2541) ที่พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารจากวิทยุ หนังสือพิมพ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชน และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการนำร่องปลูกป่าพัฒนาชุมชน ตามลำดับ

6. ประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนแต่ประการใด ตรงกับผลการวิจัยของ สันติ (2539) และ พงษ์ศักดิ์ (2540), ที่พบว่า ประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชน และการพึ่งพาป่า ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตามลำดับ ขัดแย้งกับผลการวิจัยของ พงษ์ศักดิ์(2540) ที่พบว่า การเคยเข้าไปเก็บหาของป่ามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาถึงประโยชน์ของป่าชุมชนในภาพรวมทั้งทางตรง และทางอ้อม ซึ่งต่างจากพงษ์ศักดิ์ ที่ได้ศึกษาถึงประโยชน์ของป่าชุมชนด้านของป่า เพียงด้านเดียว

7. ทักษะของเกษตรกรต่อการอนุรักษ์ และพัฒนาป่าชุมชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน กลุ่มเกษตรกรที่มีทัศนคติในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนที่มีทัศนคติเห็นด้วยปานกลาง ที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พัฒนาป่าชุมชน ในระดับปานกลาง ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า เกษตรกรยังไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เป็นเพียงการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ที่มีรายได้เป็นค่าตอบแทน ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของสุริยา (2537) ที่พบว่าความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับป่าชุมชนแตกต่างกันก่อให้เกิดความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

บ้านป่าสักงามเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่เกษตรกรได้พยายามอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ในรูป ป่าชุมชน ถึงแม้จะไม่มียุทธศาสตร์แบบแผนทาง ระเบียบกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนในปัจจุบัน แต่เกษตรกรก็ได้พยายามร่วมกันรักษาป่าไว้เพื่อประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจของชุมชนและเพื่อรักษาไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อมใกล้ชุมชน สอดคล้องกับที่ รัชดา (2533) และ ศรีสุวรรณ (อ้างใน วิยุทธ์, 2535 และ วิยุทธ์ และคณะ, 2535) ได้กล่าวไว้ว่า ป่าชุมชนคือ การอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน เพื่อประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจต่อชุมชน เพื่อดำรงไว้ซึ่งระบบนิเวศของท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานรองรับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่หลากหลายต่อชุมชนในระยะยาว ฉะนั้นการอนุรักษ์ป่าไม้ให้ยืนยาวต้องให้ชาวบ้านมีจิตสำนึก มีความรู้สึกเป็นเจ้าของเพื่อจะฟื้นฟูระบบใหม่ที่ล้มเหลวมาแล้ว ซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับบทบาทของรัฐเพียงอย่างเดียวที่จะบริหารจัดการป่าไม้ให้ประสบความสำเร็จได้ แต่ความสำเร็จยังขึ้นอยู่กับความร่วมมือของเกษตรกรในท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนเอง โดยเกษตรกรได้เข้าใจในหลักการสำคัญของป่าชุมชนในระดับหนึ่ง ดังที่ โกมล (2537) ได้กล่าวไว้ว่า หลักการที่สำคัญของป่าชุมชน 4 ประการ คือ ประการแรก เป็นการจัดการเพื่อรักษาไว้ซึ่งระบบนิเวศวิทยาของชุมชนและของประเทศโดยรวม ประการที่สอง เพื่อตอบสนองต่อเศรษฐกิจในการยังชีพของชุมชน ประการที่สาม เป็นการธำรงรักษาไว้ซึ่งความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่า และประการสุดท้าย สิทธิในการดูแลรักษาจัดการและประโยชน์จากป่าชุมชน เป็นสิทธิร่วมของทั้งชุมชน สอดคล้องกับที่ นิวัตติ (2530) ได้กล่าวไว้ว่า หลักการสำคัญของป่าไม้ชุมชนอยู่ที่ การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการป่าไม้เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น โดยให้พยายามช่วยเหลือตนเอง รัฐบาลและเจ้าหน้าที่จะให้คำแนะนำและช่วยเหลือในสิ่งที่จำเป็นเฉพาะที่เกินกำลังความสามารถที่ชุมชนจะช่วยเหลือตนเองได้เท่านั้น เป็นการช่วยเหลือให้ช่วยตนเองได้

อย่างไรก็ตามบ้านป่าสักงามยังขาดองค์ประกอบสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคง ยั่งยืนและเป็นธรรม ดังที่ โกมล (2537) ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า องค์ประกอบในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่

1. การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่า ประโยชน์ที่ต้องการจากป่าจะเป็นสิ่งกำหนดวัตถุประสงค์ในการรักษาป่าไว้ เช่น เพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งอาหาร ซึ่งจะเป็นจุดร่วมที่ประชาชนจะรวมตัวกันในการรักษาป่าไว้ เพื่อเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชน

2. การมีระเบียบหรือกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เป็นที่ยอมรับของทุกคนในหมู่บ้าน เมื่อมีการละเมิดจะมีการปรับโทษ หรือการลงโทษตามกติกาที่ได้ตกลงกันไว้

3. องค์กรประชาชน เพื่อดำเนินการจัดการป่าให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ จะต้องมืองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของผู้นำขององค์กรที่จะดูแลป่าไม้ให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชน

4. การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก การจัดการป่าชุมชนขององค์กรประชาชนในหมู่บ้าน จะต้องอาศัยการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เช่น การสนับสนุนทางวิชาการ การสนับสนุนอุปกรณ์ และวัสดุที่จำเป็น เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการป่าให้เกิดประโยชน์สนองความต้องการได้อย่างเพียงพอ และยั่งยืน

อีกประการหนึ่งบ้านป่าสักงามยังขาดเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน ดังที่ ชูชัย (2542) ได้กล่าวไว้ว่า เงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน ได้แก่ 1) ทรัพยากรนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของชุมชน 2) ชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรนั้น 3) การดำรงอยู่ของชุมชนต้องมีเครือข่าย มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและมีบรรทัดฐานร่วมกัน และ 4) ชุมชนต้องมีกฎระเบียบและกระบวนการที่เหมาะสม เพราะทรัพยากรป่าไม้ยังคงอยู่ในความควบคุมดูแลของรัฐ เกษตรกรได้รับประโยชน์จากป่าในระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ภายในชุมชนตลอดจนกฎเกณฑ์และกระบวนการในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนมีอย่างหลวม ๆ เกษตรกรไม่สามารถพึ่งตนเองตามลำพังได้ ต้องคอยรับการสนับสนุนจากรัฐตลอดเวลา ตรงกับที่ ฉลาดชาย และคณะ (2536) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนที่อนุรักษ์ป่าไว้ได้ 8 ประการ คือ 1) มีความเป็นชุมชนสูง ในที่นี้ชุมชนหมายถึง กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่ม มารวมกันอยู่ในอาณาเขต และภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน มีการปะทะสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกันและมีผลประโยชน์คล้าย ๆ กัน และมีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษาพูด ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือมีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง (วีรพรรณ , 2529) มืองค์ประกอบของชุมชน ได้แก่ คน (People) ความสนใจร่วมกัน (Common Interest) อาณานิคม (Area) การปฏิบัติต่อกัน (Interaction) และความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship) 2) มีผลประโยชน์ร่วมกัน 3) มีทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ที่อยู่ในสภาพที่สามารถใช้ได้

4) มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและมีภูมิปัญญา 5) มีองค์กรชาวบ้านรูปแบบหนึ่งรูปแบบใด 6) มีจารีตของการจัดการทรัพยากรที่ถือว่าทรัพยากรเป็นสมบัติร่วมของชุมชน 7) เป็นชุมชนที่มีความถาวรทั้งทางด้านสังคมและด้านการใช้ทรัพยากร และ 8) เป็นชุมชนที่มีเครือข่ายการใช้ทรัพยากรรูปแบบหนึ่งรูปแบบใดอยู่แล้วในบางระดับ ซึ่ง โกมล (อ้างใน สันติ, 2539 และ สุรพงศ์, 2541) ได้เสนอแนวคิดพื้นฐานหลัก ๆ ของป่าชุมชนไว้ 4 ประการ คือ

1. แนวคิดทางด้านนิเวศวิทยา ได้ยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่มีความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสิ่งมีชีวิตคือ คน ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งไม่มีชีวิต ซึ่งประกอบเป็นระบบนิเวศอยู่ภายใต้ระบบเชื่อมโยงต่าง ๆ ที่สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศ จึงมุ่งถึงการที่จะให้มนุษย์สามารถอาศัยและพึ่งพิงกับระบบนิเวศได้โดยไม่มีการทำลาย

2. แนวคิดของการพัฒนาชนบท เริ่มต้นจากที่ประชาชนผู้อาศัยอยู่ในชนบทได้มีการดำรงชีวิตและมีวิธีการรักษาแหล่งป่าไม้ของประชาชนแตกต่างกันออกไปตามประโยชน์ที่ได้รับจากป่า นับว่าเป็นความรู้และประสบการณ์พื้นบ้านที่ควรได้รับการสนับสนุนให้เข้มแข็งเพื่อการพัฒนาชนบท กิจกรรมของป่าไม้จึงเป็นกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกของประชาชนในชนบทสมควรที่จะถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ ในการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนชนบทอยู่รอดและพัฒนาตนเองได้

3. แนวคิดของการกระจายอำนาจ เป็นแนวคิดในการกระจายอำนาจในการดูแลรักษาป่าไม้จากที่ดำเนินการ โดยหน่วยงานของรัฐให้เป็นการร่วมกันดูแลรักษาป่าไม้โดยประชาชน เพื่อให้เกิดการร่วมมือในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้สามารถอำนวยความสะดวกประโยชน์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้พื้นที่ป่าไม้ได้โดยตรงมากขึ้น และเน้นการกระจายงานในภูมิภาคให้สามารถที่จะให้บริการแก่ประชาชน ได้ตรงกับความต้องการมากขึ้น

4. แนวคิดทางการใช้ประโยชน์ เป็นแนวคิดที่ว่าทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่ออกขายได้ สามารถที่จะได้รับการจัดการให้มีผลประโยชน์ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และเนื่องจากป่าเป็นแหล่งของทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น ป่าใช้สอย แหล่งช้บน้ำ การพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นศูนย์รักษาและควบคุมสมดุลธรรมชาติระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งไม่มีชีวิต ภายใต้การจัดการที่เหมาะสมป่าสามารถให้ประโยชน์หลาย ๆ อย่างในลักษณะเอนกประสงค์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งป่าไม้

สอดคล้องกับที่ โกมล และ จินตนา (2537) ได้กล่าวไว้ว่า ป่าชุมชนหมายถึง พื้นที่ป่าไม้ซึ่งได้รับการจัดการโดยชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์ตามที่ชุมชนต้องการ โดยมีพื้นฐานแนวความคิดอยู่ 3 ประการ คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรส่วนรวม เสนอว่า ทรัพยากรส่วนรวมจะไม่ได้รับการดูแล เป็นอย่างดี ถ้าทุกคนมุ่งแต่จะใช้ประโยชน์ตามที่ตนเองต้องการและจะเป็นผลให้ทรัพยากรส่วนรวมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว จำเป็นจะต้องมีการควบคุมเข้าไปเกี่ยวข้อง

2. แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมการใช้ทรัพยากรส่วนรวม เสนอว่า ทรัพยากรส่วนรวมมีการใช้ประโยชน์โดยกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์บางกลุ่ม ซึ่งมีการกำหนดการใช้ระหว่างกัน

3. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน เสนอว่า ป่าชุมชนเป็นการจัดการป่าไม้ที่แสดงถึงภูมิปัญญาของท้องถิ่นในการจัดการป่าไม้ เพื่อประโยชน์ของชุมชน ที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาบนพื้นฐานวัฒนธรรมทางด้านเกษตรกรรม ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น ที่แสดงให้เห็นถึงการพึงพิงพื้นที่ป่าไม้ของประชาชนในแต่ละประเทศ

นับแต่ปี 2537 เป็นต้นมา รัฐโดยโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้พยายามส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกรบ้านป่าสักงามเป็นจำนวนเงินงบประมาณปีละมากมาย เพื่อหวังว่าจะหยุดยั้งการทำลายป่าและเกษตรกรกับป่าสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืนและเป็นธรรมในท้ายสุด โดยได้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ ดังที่ ชูเกียรติ (2534 ; 2541) ได้กล่าวไว้ว่า แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเกิดมาจากความเชื่อว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีปัญญา ตระหนักรู้และควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้นมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลเพียงใดจึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตของตนเอง นอกจากนั้นแล้วการมีส่วนร่วมยังช่วยลดปัญหาความแปลกแยก เนื่องจากการนำเข้าถึงต่าง ๆ จากภายนอกเข้าไปในชุมชนนั้นด้วย การมีส่วนร่วมไม่ได้หมายความว่าความแคบ ๆ แต่การมีส่วนร่วมช่วยเหลือสนับสนุนโครงการเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงขั้นตอนสำคัญอย่างเช่นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ ด้วย สอดคล้องกับที่ สิทธิชัย (2535) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริง จะต้องไม่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามาร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด “รูปแบบเป้าหมายของงาน” และ “กำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน” ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับ ตลอดจนประเมินผล ติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึง การมอบอธิปไตยขั้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรของประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของตนเองเป็นสำคัญ

บทสรุปตอนท้ายนี้ ตรงกับที่ สรรเสริญ (2542) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า ความสำเร็จของการฟื้นฟู ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับบทบาทของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับความร่วมมือของ ชาวบ้านในท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้วย หากชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจด้านนิเวศวิทยาของป่า น้ำและที่ดินเป็นอย่างดี และเมื่อชาวบ้านเห็นว่าป่าเป็นทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถ ใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้แล้ว เขาก็ย่อมจะหวงแหนป่าและพยายามดูแลรักษาป่าให้ดี เพราะ ประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับจากป่าของชุมชนไม่ใช่ประโยชน์ทางการค้าเพื่อหวังผลกำไร หากแต่เป็น ประโยชน์ในการดำรงชีพ เช่น น้ำใช้ในการเกษตร อาหาร สมุนไพร ไม้ฟืน หรือแม้แต่ไม้ที่ใช้ในการ สร้างหรือซ่อมแซมบ้านซึ่งมีจำนวนไม่มาก ที่ยังต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการหมู่บ้านหรือกลุ่มชมรมชาติอื่น ๆ ในหมู่บ้านด้วยว่าจะไม่กระทบกระเทือนระบบนิเวศ นอกจากการรับรอง ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นแล้ว การอนุรักษ์ป่าควรจะควบคู่ไปกับการ พัฒนา รัฐควรมุ่งพัฒนาชนบทโดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคนมากกว่าพัฒนาวัตถุ โดยสนับสนุนให้ ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้ในท้องถิ่น ไม่ต้องตัดไม้ขายหรือไม่ต้องออกไปหา งานทำนอกหมู่บ้านหรืออพยพเข้าเมือง อีกประการหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1 ควรจัดตั้งองค์กรของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน เพื่อ ดำเนินการให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้น และเป็นองค์กรของเกษตรกรที่ช่วยประสานการปฏิบัติงาน ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ป่าชุมชน (NGO) เพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุน และเป็นองค์กรเครือข่ายที่จะได้ประสานงานและช่วยเหลือสนับสนุน ซึ่งกันและกัน

1.2 ควรจะตั้งกฎ ระเบียบ หรือกฎหมาย เกี่ยวกับป่าชุมชนของหมู่บ้าน ซึ่งอำนวยความสะดวก ต่อชุมชนให้มากขึ้น

1.3 สนับสนุนพันธุ์ไม้ที่กินได้ ทั้งที่เป็น ไม้ป่าและ ไม้ผล เพื่อเป็นแหล่งอาหารให้กับ หมู่บ้าน ได้อย่างเพียงพอ เพราะส่วนใหญ่ชุมชนได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน เพื่อใช้เป็นแหล่งอาหาร

1.4 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนนั้น มีความสัมพันธ์กับระดับการ ศึกษา ดังนั้นจึงควรสนับสนุนให้ชุมชนได้รับการศึกษาด้านป่าชุมชนทั้งในระบบการศึกษาของรัฐ และ นอกกระบบ หรือเสริมสร้าง และพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการศึกษาค้างนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา เฉพาะตัวแปรอิสระจำนวน 7 ปัจจัย ซึ่งได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้รวมของครัวเรือน การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านป่าไม้ ประโยชน์ที่ได้จากป่าชุมชน ทักษะคติของเกษตรกรด้านการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน ในการวิจัยครั้งต่อไปควรได้ศึกษาปัจจัยอื่นหรือ ตัวแปรอื่น ที่น่าจะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน เช่น ความเข้มแข็ง ของผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นต้น

2.2 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาาระบบนิเวศของป่าชุมชนบ้านป่าสักงาม

2.3 น่าจะมีการศึกษาบทบาทของ อบต. กับการมีส่วนร่วมในการสนับสนุน และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม